

Teritoriul și spațialitatea juridică a statului (I)

Legal territory and spatiality of the state (I)

Boris NEGRU,
doctor în drept, profesor universitar,
Academia de Administrare Publică

Alina NEGRU,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Academia de Studii Economice din Moldova

SUMMARY

The judicial space determines the limits within which the action of the law extends in relation to a certain territory. Being the expression of the state's sovereignty, which proclaimed it, the law limits, adapts its judicial effects within the territory of the state. The law, generally, the legal rules, especially, it characteristic to coordinate the spatiality, as there cannot be and there is not a universal legislator of all states. The judicial space is characterized by certain attributes as: 1) exclusive or sovereign public power (sovereignty) on the entire territory of the state; 2) state structure; 3) integrity, homogeneity, continuity; 4) its territorial limits; 5) its systemic nature; 6) inner unity; 7) external unity. The mentioned attributes characterize the essence of the judicial space, regardless of the form and the regime of the government, state organization form and political regime of the state.

Keywords: *judicial space, territory, spatiality, regime of government, state organization, political regime, state structure.*

REZUMAT

Spațiul juridic determină limitele în interiorul cărora se extinde acțiunea legii în raport cu un anumit teritoriu. Fiind expresia suveranității statului care a edictat-o, legea se limitează, își ajustează efectele juridice la teritoriul aparținând statului. Dreptului, în general, normelor juridice, în special, le este caracteristică coordonata spațialității, căci nu poate fi și nici nu există un legiuitor universal, un legiuitor al tuturor statelor. Spațiului juridic îi sunt caracteristice anumite atribute, cum ar fi: 1) puterea publică exclusivă sau suverană (suveranitatea) asupra întregului teritoriu al statului; 2) structura de stat; 3) integritatea, omogenitatea, continuitatea; 4) limitarea sa teritorială; 5) natura sa sistemică; 6) unitatea internă; 7) unitatea externă. Atributele menționate caracterizează esența spațiului juridic, indiferent de forma și regimul de guvernământ, de forma de organizare statală, de regimul politic al statului.

Cuvinte-cheie: *spațiul juridic, teritoriu, spațialitate, regim de guvernământ, organizare statală, regim politic, structură de stat.*

Teritoriul, alături de popor și de puterea de stat, este unul dintre elementele indispensabile ale statului și reprezintă dimensiunea sa materială. Teritoriul nu are semnificația unui spațiu oarecare, el este de o importanță mult mai mare, de o structură tridimensională, cuprinzând subsolul, spațiul aerian și întinderea de pământ delimitată de frontiere. Importanța teritoriului se configurează, mai ales, prin funcțiile sale, dintre care cele mai semnificative sunt următoarele:

- teritoriul permite situarea statului în spațiu și delimitarea acestuia față de alte state;

- limitele teritoriale determină întinderea prerogativelor puterii publice, rezultate din suveranitatea și independența statului, astfel fiind posibilă delimitarea statului de celelalte puteri, instituții și fenomene străine;

- teritoriul este și un mijloc de acțiune a statului, deoarece autoritățile publice se pot manifesta eficient în anumite limite teritoriale. Prin resursele teritoriului se asigură realizarea obiectivelor puterii și a dezideratelor cetățenilor;

- teritoriul asigură și accentuează calitatea cetățenilor, trăsătura lor comună de a viețui într-un anumit spațiu;

- teritoriul este simbolul și factorul de protecție al ideii naționale. El este o legătură intimă, profundă și deosebit de puternică între om și pământul pe care el își regăsește identitatea;

- populațiile indefinite și nestabile se integrează într-o unitate având ca bază teritoriul. [1, p.18]

Fiind un element constitutiv al statului [2, p.19-44], teritoriul are și unele trăsături ale acestuia, de aceea puterea statului asupra teritoriului este mai mare decât un simplu drept de proprietate. Statul exercită asupra întregului teritoriu o autoritate exclusivă, care se manifestă prin:

- **plenitudine**, ceea ce presupune că statul exercită în limitele sale teritoriale plenitudinea funcțiilor ce-i revin, legiferând și organizând administrația publică, stabilind instanțele de judecată și circumscripțiile lor teritoriale, asigurând aplicarea uniformă a legilor;

- **exclusivitate**, în sensul că statul exercită în mod liber întreaga sa autoritate, exclusă fiind intervenția sau amestecul unui stat sau unei alte puteri străine. În unele cazuri, din considerații de securitate internațională și de respectare a principiilor dreptului internațional, se pot aduce anumite atingeri caracterului exclusiv. Statul este liber să accepte sau nu astfel de imixtiuni, neexistând aici nicio limitare a suveranității;

- **opozabilitate**, prin care se presupune legitimitatea și recunoașterea internațională a constituirii unui stat pe un anumit teritoriu. Acesta din urmă poate aparține unui stat numai în mod legitim și legal, recunoașterea acestor caracteristici pe plan internațional fiind implicită și condiționând existența statului.

Teritoriul statului este alcătuit din anumite elemente constitutive, fiind o parte a globului pământesc care cuprinde **solul, subsolul, spațiul acvatic și coloana de aer de deasupra solului și a spațiului acvatic**, asupra cărora statul își exercită suveran puterea. Indiferent de întindere, teritoriul statului are aceeași semnificație și îndeplinește aceleași roluri. [1, p. 40]

Solul, ca element principal al teritoriului, este alcătuit din pământul aflat sub imperiul suveranității statului, indiferent de locul unde este situat din punct de vedere geografic.

Subsolul, este partea scoarței terestre, situată mai jos de stratul de sol și fundul bazineilor de apă și se întinde până la adâncimi accesibile pentru studiere și valorificare geologică. [3] Subsolul intră în componența teritoriului, statul fiind în drept să dispună de el exclusiv și pe deplin.

Spațiul acvatic are două componente: a) apele interioare, cuprinzând apele râurilor, lacurilor, canalelor, porturilor, radelor și băilor, asupra cărora statul își exercită suveranitatea deplină; b) marea teritorială, porțiune maritimă de o anumită lățime ce se întinde de-a lungul țărmului, în afara limitelor apelor interioare.

Spațiul aerian reprezintă coloana de aer

care se află deasupra solului și spațiului acvatic al statului, delimitată pe orizontală prin frontiere terestre, fluviale și maritime, pe verticală înălțându-se până la limita inferioară a spațiului extraatmosferic, limită situată aproximativ la 100-110 km deasupra nivelului mării. [4, p.155]

Alin. (1) al art. 3 al Constituției Republicii Moldova conține unul din caracterele juridice fundamentale ale teritoriului, stipulând că „teritoriul Republicii Moldova este inalienabil”. [5]

Proclamarea inalienabilității teritoriului înseamnă interzicerea înstrăinării lui sub orice formă. Abandonarea, pierderea prin prescripție, cesiunile, donațiile, vânzările de teritorii sunt incompatibile cu principiul consfințit de Constituție, sunt ilegale și interzise.

Inalienabilitatea înseamnă, de asemenea, imposibilitatea oricărui alt stat de a exercita atribute de putere asupra teritoriului statului, indiferent de suprafața afectată sau de motivele invocate.

Textul constituțional nu menționează expres subiecții, principiul în cauză fiind opozabil **erga omnes** atât în raporturile Republicii Moldova cu alte state cât și în raporturile care se nasc între persoanele particulare (fizice sau juridice) ca subiecte de drept naționale ori străine.

Cu alte cuvinte, teritoriul (fie întreg, fie o parte a sa) dispune de un statut juridic special, ceea ce îl scoate în afara circuitului civil și îl supune exclusiv puterii poporului.

În textul constituțional se menționează și un alt caracter juridic principal al teritoriului, **indivizibilitatea**, consacrat în art. 1. [43] Teritoriul, reprezentând unul din elementele principale ale statului, este ca și statul, **indivizibil**. Indivizibilitatea teritoriului semnifică, evident, unitatea sa și este în strânsă legătură cu inalienabilitatea.

Principiul indivizibilității și inalienabilității teritoriului nu admite sub nicio formă recunoașterea anexiunilor teritoriale din trecut sau din viitor. În acest sens, țara noastră a pățit mult, fapt despre care ne vorbește și Avizul Comisiei Parlamentului Republicii Moldova cu

privire la aprecierea politico – juridică a Tratatului sovieto-german de neagresiune și a Protocolului adițional secret din 23 august 1939, precum și consecințele lor pentru Basarabia și Bucovina de Nord, aprobat de Parlamentul Republicii Moldova la 23 iunie 1990. [6]

E cunoscut faptul că Basarabia și Bucovina de Nord au fost inițial părți componente ale statului Moldova, înființat în secolul al XIV-lea pe o parte din spațiul unde s-a format și trăiește poporul român. La 1775, Imperiul Habsburgic răpește Moldovei partea ei de nord, Bucovina. În urma războiului ruso-turc din 1806 – 1812 și a unui îndelungat târg diplomatic, prin Tratatul de pace de la București (1812), Rusia dezmembrează Moldova, anexând ținutul dintre Prut și Nistru asupra căruia extinde în mod artificial numele de Basarabia. Drept rezultat al prăbușirii Imperiului Rus în 1917, aceste teritorii au revenit în mod firesc și legitim la România.

La 28 iunie 1940, U.R.S.S. a ocupat prin forță armată Basarabia și Bucovina de Nord, contrar voinței populației din aceste ținuturi. Proclamarea nelegitimă, la 2 august 1940, a R.S.S. Moldovenești a fost un act de dezmembrare a Basarabiei și a Bucovinei. Trecerea arbitrară sub jurisdicția R.S.S. Ucrainene a Bucovinei de Nord și a județelor Hotin, Ismail și Cetatea Albă era contrar adevărului istoric și realității etnice existente în acea vreme. Cele menționate relevă o dată în plus importanța teoretică și practică a principiilor unanim recunoscute pentru teritoriul unui stat: inalienabilitatea și indivizibilitatea.

Principiile enunțate nu permit nici recunoașterea unor formațiuni statale. Cu toate acestea, în toamna anului 1991, cu sprijinul tacit al forțelor proruse și proimperiale, teritoriul Republicii Moldova a fost dezmembrat, instituindu-se un regim secesionist prin formarea așa-numitei Republici Moldovenești Nistrene, cu capitala în orașul Tiraspol. Separatiștii refuză să se supună regimului constituțional al Republicii Moldova. Violând în mod flagrant Constituția Republicii Moldova, ei au adoptat propria constituție și au creat autori-

tăți publice proprii (parlament, guvern, președinte, instanțe judecătorești etc.). Ca urmare, Republica Moldova nu are nicio putere asupra acestui teritoriu, fiindu-i pusă în pericol statalitatea.

Caracterul unitar al statului nostru a fost prejudiciat în mod esențial și prin Legea cu privire la statutul special al Găgăuziei. [7] Statutul acestei regiuni din partea sudică a țării depășește cadrul unei unități administrativ-teritoriale și chiar al unei autonomii culturale, înscriindu-se, practic, în caracteristicile unei entități politice.

În baza acestei legi, în Găgăuzia s-a constituit, ca și în stânga Nistrului, propriul Parlament (Adunarea Populară), propria instituție prezidențială (Bașcanul) etc. Nu poate fi trecută cu vederea nici tendința unor forțe locale de a crea „propria republică”. [7]

Unele prevederi din Legea cu privire la statutul juridic special al Găgăuziei contravin, în opinia noastră, Constituției Republicii Moldova.

Teritoriul statului trebuie delimitat de teritoriul altor state, de marea liberă și de spațiul cosmic. Delimitarea se face în frontiere. În acest sens, alin. (2) al art. 3 al Constituției Republicii Moldova prevede: „Frontierele țării sunt consfințite prin lege organică”.

Frontierele Republicii Moldova sunt linii (reale sau imaginare) care despart, pe uscat și pe apă, teritoriul Republicii Moldova de teritoriile statelor vecine, iar în plan vertical delimitează spațiul aerian și subsolul Republicii Moldova de spațiul aerian și de subsolul statelor vecine.

Frontiera de stat stabilește limitele spațiale de acțiune a suveranității statului. [9] Frontierele de stat sunt terestre, fluviale, maritime și aeriene.

Practic, stabilirea frontierei de stat se consimnează în tratatele încheiate de Republica Moldova cu statele vecine. Regulile și modul nemijlocit de trasare, marcare și instalare a frontierelor sunt determinate în lege.

Odată stabilită noțiunea de teritoriu, putem să determinăm *teritoriul (spațiul juridic)*. După cum am menționat, *spațiul social, spațiul juridic* nu trebuie confundat cu spațiul geo-

grafic. Autorul francez Jean Carbonnier menționa: „Spațiul juridic are ca suport natural un teritoriu, o parte din spațiul terestru”. Fiind „o dimensiune a dreptului care, la rândul său, este o dimensiune a spațiului”. [10, p. 348, 353]

Spațiul în care există un stat nu este doar o întindere ce se măsoară în kilometri pătrați, ci o *patrie* înălțată prin muncă și luptă a multor generații de oameni care are specificul său geografic, economic, politic, social, spiritual, cultural etc. În această ordine de idei, profesorul Constantin Stroe menționează: „Spațiul natural trăit și „umanizat” de către o comunitate de oameni devine spațiul social – cultural – istoric al acestei comunități. Nota definitorie a spațiului social este tocmai aceea că el este „spațiul istoricizat” prin cultură, prin lucrare istorică îndelungată. Tocmai de aceea el condiționează într-o măsură importantă viața și activitatea oamenilor. În concluzie, spațiul capătă dimensiuni sociale atunci când definește aria activității practice și de cunoaștere a oamenilor, deosebită de la o epocă la alta, de la o societate la alta, de la o țară la alta.” [11, p. 62]

Astfel, noțiunea de spațiu are în drept o altă semnificație, un alt înțeles. Spațiul juridic determină limitele înăuntrul cărora se extinde acțiunea legii în raport cu un anumit teritoriu. Fiind expresia suveranității statului, care a edictat-o, legea își limitează, își îngustează efectele juridice la teritoriul aparținând acelui stat. Pe de altă parte, faptele și evenimentele juridice au loc întotdeauna într-un anumit teritoriu, adică se raportează la ideea de spațiu. Ca urmare, dreptului, în general, normelor juridice le este caracteristică coordonata spațialității, căci nu poate fi și nici nu există un legiuitor universal, un legiuitor al tuturor statelor, exact așa cum nu există o legislație deasupra sau în afara timpului.

Atributele teritoriului statului

Caracteristica spațialității dreptului nu va fi deplină, dacă nu vom scoate în evidență *atributele* acesteia. *Atributele* constituie trăsăturile, însușirile indispensabile ale spațiului juridic

și ale raporturilor juridice care apar în cadrul lui.

Spațiul juridic este o realitate, un fenomen social autonom, apariția, dezvoltarea căruia e caracterizată de un sistem de atribute ce interacționează între ele. Asemenea atribute, în viața noastră, ar putea fi: 1) puterea publică exclusivă sau suverană (suveranitatea) pe întreg teritoriul statului; 2) forma de organizare (structura) de stat, adică caracterul unitar sau federativ al statului; 3) integritatea, omogenitatea, continuitatea sa; 4) limitarea sa teritorială; 5) natura sistemică a sa; 6) unicitatea internă; 7) unicitatea externă. [12, p. 95-119]

Atributele menționate caracterizează esența spațiului juridic în totalitatea sa, a tuturor statelor, indiferent de forma sa și regimul de guvernământ, de forma de organizare statală, de regimul politic al acestora. Pe parcurs, ne vom referi la principalele caracteristici ale *atributelor spațiului juridic*.

A. Autoritatea publică exclusivă sau suverană (suveranitatea)

Autoritatea publică exclusivă sau suverană (suveranitatea) este cel mai caracteristic element specific al statului. Puterea este un fenomen legat de autoritate, care se caracterizează prin: posibilitatea de a coordona activitatea oamenilor conform unei voințe supreme, de a comanda, de a da ordine și necesitatea de a se supune acestei comenzi. Această autoritate o întâlnim încă din cele mai vechi timpuri. Ea a fost personificată la început în șeful colectivității umane respective (gintă, trib, uniune de triburi etc.) care putea să-și manifeste calitățile sale (era mai dibaci, mai iscusit, mai viteaz, înțelegea mai multe etc.), cu timpul autoritatea, atribuindu-i-se persoanei care deținea puterea sau o exercita.

Puterea se înfățișează sub mai multe forme. Ea poate fi nepolitică sau politică, nestatală sau statală etc. În toate cazurile puterea presupune prezența a, cel puțin, doi indivizi (așa, de exemplu, atât timp cât Robinson Crusoe s-a aflat singur pe insulă, în urma naufragiului, nu putem vorbi de o putere. O asemenea putere apare doar odată cu apariția lui Vineri).

În toate cazurile, puterea privește fixarea și consolidarea unor valori constituite în sistem, valori ce pot fi de natură morală, religioasă, politică, juridică etc.

Într-o societate există mai multe categorii de putere: puterea unor partide, puterea unor organizații social-politice etc. Puterea statală însă este cea mai autoritară putere. Ea se caracterizează prin următoarele trăsături:

- a) este un atribut al statului care se identifică cu forța. Această forță se materializează în diverse instituții politico-juridice (autorități publice, armată, poliție etc.);
- b) are un caracter politic;
- c) are o sferă generală de aplicare;
- d) deține monopolul constrângerii: numai ea are posibilitatea să folosească constrângerea și dispune de aparatul de constrângere;
- e) puterea de stat este suverană.

Această din urmă trăsătură - suveranitatea - este cea mai importantă.

Termenul „suveranitate” este folosit pentru prima dată cu prilejul analizei Constituției franceze din 1791, de către juristul francez Clermont-Tennerre, care a definit-o ca fiind „libertatea colectivă a societății”. Din Constituția Franței din 1791 rezultă expres că „suveranitatea aparține națiunii” - niciun segment din popor, niciun individ nu-și pot atribui exercitarea ei. [13, p.18]

Art. 2, alin. (1) al Constituției Republicii Moldova prevede următoarele: „Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție”. [5]

Suveranitatea națională constă în dreptul poporului de a hotărî necondiționat în privința intereselor sale și de a le promova și realiza în mod nestingherit. Acest principiu constituțional derivă nemijlocit din art.1 al Constituției, care consacră caracterul suveran al statului.

Suveranitatea națională rezultă din faptul **că poporul Republicii Moldova** este unicul deținător suveran al puterii. În acest text constituțional, prin popor nu se înțelege numai totalitatea locuitorilor din țară sau populația

acesteia. Sensul atribuit prin Constituție este unul determinat și specific, prin popor, în sensul noțiunii utilizate, înțelegându-se o colectivitate de indivizi care au calitatea de cetățeni și prin aceasta au aptitudinea de a participa la exprimarea voinței naționale. Chiar și în acest sens, categoria de popor este prea largă, deoarece nu toți cei care au calitatea de cetățeni pot participa efectiv la exprimarea voinței generale naționale, ea fiind condiționată de discernământul persoanei, de aptitudinea sa morală și specificul manifestării de voință - necesitatea organizării poporului.

Suveranitatea națională, așa cum este prevăzută în Constituție, înseamnă puterea absolută și perpetuă a poporului, puterea politică, adică o putere aparținând poporului, puterea de stat, al cărei deținător suveran este. Ea „reprezintă acea proprietate a puterii de stat de a fi supremă în raport cu alte puteri sociale existente în stat și independent de puterea oricărei altui stat sau organism”. [5, p. 29]

Se impune, astfel, concluzia că puterea politică (suveranitatea) aparține poporului, concluzie indubitabilă, deoarece, în caz contrar, ar însemna că există împărțirea poporului și că există mai multe suveranități și deținători ai acesteia în aceeași țară, situație ce poate fi privită doar ca o dezordine social - politică sau ca o absurditate. Cele menționate se referă doar la suveranitatea națională, care poate fi identificată cu **puterea de stat** și la deținătorul (titularul) unic al acesteia - poporul. Unitatea se manifestă și prin faptul că „pentru a asigura acțiunea guvernamentală, o pondere reciprocă trebuie să se instituie între diferitele organe. Nu e o separare a puterilor care le-ar fi izolat, care ar fi provocat confuzie și ar fi împiedicat liberul joc al mașinăriei politice. Este mai degrabă o colaborare a organelor și o repartitie a funcțiilor”. [15, p.196]

Caracteristicile menționate ale puterii politice sunt valabile și pentru puterea de stat, aceasta având însă și anumite trăsături specifice, dintre care menționăm:

- este o putere transmisă de către popor unor organisme care exercită conducerea de

stat;

- este o putere de dominație și de constrângere;

- este o putere organizată;

- este o putere supremă în interiorul statului și independentă față de o altă putere de stat;

- este limitată prin drepturile și libertățile cetățenești recunoscute și garantate de o lege supremă;

- este **revocabilă**, poporul având dreptul să nu mențină mandatul pentru reprezentanții aleși. [16, p. 287]

Într-un sens strict juridic, se mai poate spune că puterea de stat este o putere de centralizare, de arbitraj, extrapatrimonială, o putere civilă și persistentă în timp. [17, p. 39-41]

Este foarte important să se facă distincție între trăsăturile generale și exigențele generale pe care trebuie să le întrunească puterea de stat. Aceste exigențe sunt: legalitatea, legitimitatea, respectarea pluralismului politic și a democrației constituționale.

În mod normal, puterea de stat aflându-se în strânsă legătură cu societatea, poate exercita asupra structurilor sale o puternică influență asigurând reprezentarea și apărarea intereselor diferitelor categorii și grupuri sociale la nivel statal. Influența și presiunea trebuie să fie legate, în limitele admise și conform prevederilor stabilite prin lege.

B. Forma de organizare (structura) de stat

Subliniind caracterul logic, esențial al legăturilor structurale considerăm că putem defini structura „drept modul de organizare a interacțiunilor, ansamblul relațiilor dintre elementele unui sistem care-i determină funcționalitatea”. [18, p. 88]

Exemple de structură ne poate servi structura de stat. În legătură cu conținutul categoriei „structura de stat”, s-a propus ca aceasta să fie utilizată pentru a desemna „organizarea teritorială a puterii”, care să includă atât ceea ce denumim acum „structură de stat”, cât și „organizarea administrativă a teritoriului”. Credem că o astfel de concepție poate conduce

însă la ștergerea deosebirilor calitative dintre unitățile administrativ-teritoriale și subiectele unei federații. Din aceste considerente credem că structura de stat (sau forma de organizare statală) înseamnă împărțirea internă a statului în unități administrativ-teritoriale sau în părți politice, autonome și raporturile dintre stat, considerat ca întreg, și părțile sale componente. Din acest punct de vedere, statele se împart în: state simple sau unitare și state compuse sau federative. În aspect numeric majoritatea absolută a statelor contemporane sunt state unitare. Mai mult ca atât, la etapa contemporană remarcăm tendința renunțării la statul federal în favoarea statului unitar.

Caracteristicile principale ale statului unitar sunt:

- o singură formațiune statală;
- un singur regim constituțional, stabilit printr-o singură Lege Supremă – Constituția;
- un singur rând de organe ale puterii de stat, divizate în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească, care își exercită autoritatea pe întreg teritoriul în raport cu toată populația țării;
- există o singură cetățenie;
- un singur subiect al dreptului constituțional și internațional este statul însuși.

Astfel, statul unitar apare ca un centru politic care nu este determinat sau influențat de întinderea teritoriului, de numărul cetățenilor, de forma de guvernământ sau de regimul politic. În același timp, caracterul unitar al statului nu face imposibilă și nici nu împiedică organizarea teritoriului, sub aspect administrativ, în unități administrativ-teritoriale, conduse potrivit principiilor autonomiei locale și a descentralizării serviciilor publice.

Autoadministrarea unităților administrativ-teritoriale se efectuează de către agenții locali aleși de populația din teritoriul respectiv (primării și consilierii locali). Autoritățile administrației publice locale nu se subordonează puterii executive centrale, ele însă se află sub supravegherea administrativă a Guvernului și, administrând colectivitățile în condițiile prevăzute de lege, nu pot să se opună statului.

În contextul caracterului unitar al statului Republica Moldova, Constituția proclamă și indivizibilitatea acestuia, ultima derivând din primul. Statul este indivizibil, în sensul că nu poate fi împărțit, total sau parțial, în mai multe unități statale și transformat într-un stat federal (federativ). Totodată, caracterul indivizibil rezultă din caracterul unitar al statului, iar includerea noțiunii respective în textul constituțional nu face decât să accentueze caracterul de stat unitar. Caracterul de stat indivizibil nu presupune că statul, ca persoană politică și juridică, nu poate fi supus unei divizări și organizări sub aspect administrativ. Subdiviziunile teritoriale cu caracter administrativ nu sunt state separate și, chiar dacă autonomia lor este aprofundată, ele trebuie să contribuie la realizarea și funcționarea centralizată a unei structuri – statul Republica Moldova.

Forma de organizare statală determină direct caracterul spațialității juridice, formele sale de manifestare. Astfel, în cazul statului federativ distingem *spațiul juridic al federației și spațiile juridice ale subiectelor federale*. Spațialitatea juridică federală nu reprezintă o simplă sumă aritmetică a spațiilor juridice ale subiectelor acesteia și nu poate fi divizată. Ea e superioară acestora și este singura care poate coordona și unifica forțele statului în vederea realizării scopului său, care este binele comun al tuturor membrilor societății. Spațiul juridic federal are în vedere interesul specific al subiectelor sale și e valabil doar în măsura în care nu contravine interesului general. Ca urmare, deși există legislația autonomă a subiectelor federației și acționează în spațiul restrâns al subiectelor, există și legislația federației care planează deasupra lor și le servește în calitate de cadru permanent care asigură, în ultimă instanță, unicitatea reglementărilor normative juridice pe întregul spațiu juridic federativ.

În cazul statului unitar există un singur sistem legislativ și un spațiu juridic integral, în care se acceptă administrarea, în condițiile legii, a treburilor, de către subiecții locali potrivit principiilor autonomiei locale și descentralizării serviciilor publice. Autoritățile publice loca-

le trebuie să contribuie la realizarea și funcționarea centralizată a unei structuri – a statului.

Constatăm, cu regret, că în Republica Moldova caracterul unitar al statului este afectat substanțial. La momentul de față, raioanele din stânga Nistrului constituie, practic, un teritoriu vremelnic ocupat de forțele proimperiare ruse. Caracterul unitar al Republicii Moldova, după cum am menționat anterior, a fost prejudiciat și prin Legea cu privire la statutul juridic special al Găgăuziei.

C. Integritatea, omogenitatea, continuitatea

Principiul fundamental care guvernează spațialitatea dreptului este integritatea acesteia. Teritoriul nu are semnificația unui spațiu oarecare, el este de o importanță mult mai mare. El este un mijloc de acțiune a statului, o modalitate de manifestare a suveranității și independenței acestuia, simbolul și factorul de protecție a ideii naționale. Cu alte cuvinte, teritoriul dispune de un statut juridic special care îl supune exclusiv puterii poporului și care exclude posibilitatea oricărui stat de a exercita atribute de putere asupra sa. Exercițarea suveranității mai multor state asupra aceluiași teritoriu ar contrazice însuși conceptul de suveranitate. Ea este una, în sensul că pe un teritoriu dat nu se poate exercita decât o singură autoritate, după cum, în temeiul unei bine cunoscute legi fizice, același spațiu nu poate fi ocupat de două corpuri. [96, p. 207] În legătură cu aceasta, în Hotărârea Curții Internaționale de Justiție în litigiul privind strâmtoarea Corfu (1949), se menționa expres: „Între statele independente, respectul suveranității teritoriale este una dintre bazele esențiale ale raporturilor internaționale. [20, p. 205] Dimensiunea și structura sa, continuă sau discontinue (în cazul anclavelor), nu sunt relevante pentru existența statului și nu se răsfrâng asupra competenței exclusive a acestuia”.

Teritoriului îi revine misiunea de a reuni un popor sub o domnie a legii. Jean Bodin, pentru a ilustra semnificația integrității pentru republică, adică pentru stat, indiferent de

forma sa de guvernământ, recurge la o imagine: o corabie lăsată pradă furtunilor: „Așa cum corabia nu mai este decât o bucată de lemn atunci când rămâne fără chila care susține părțile laterale, fără prova, pupa și puntea terigii, la fel republica, fără puterea suverană care-i ține împreună pe toți membrii și toate părțile sale, toate familiile și toate confreriile într-un singur corp, nu mai este o republică” [21, p. 91]

Cele spuse ilustrează, indiscutabil, necesitatea integrității spațiului juridic. Integritatea spațiului juridic determină omogenitatea reglementărilor normativ-juridice pe întreg teritoriul statului, pentru toate părțile constitutive ale acestuia. La acest lucru atrăgea atenție Hegel: „...Dacă toate părțile nu trec la identitate, dacă una dintre ele se pune ca îndeplinită, toate trebuie să se prăbușească”. [22, p. 293-294]

Necesitatea omogenității reglementărilor normativ-juridice pe întreg teritoriul statului este determinată de încadrarea normelor juridice într-un sistem perfect și bine încheiat, unde fiecare normă își are locul său strict determinat.

Vorbind de omogenitatea spațialității juridice, menționăm faptul că nu este exclusă o diferențiere a reglementărilor normativ juridice în anumite teritorii ale acestei spațialități. Acest lucru, după cum am menționat anterior, are loc, mai ales, în cazul federațiilor, când, paralel cu sistemul legislativ federativ, acționează sistemele legislative ale subiectelor federației. Aceasta însă se acceptă doar în limitele prevăzute de Constituția federației. Încercând să caracterizeze factorii care determină stabilitatea sistemului juridic al SUA, autorul rus V. N. Siniukov afirmă: „În fiecare stat există dreptul său, chiar și pedeapsa capitală este o instituție juridică a sistemelor juridice regionale. Fie ca la noi (se are în vedere Federația Rusă - *aut.*), dreptul proprietății asupra pământului să constituie un element al sistemelor de drept ale subiecților federației. Chiar și Cecenia, cât ar părea de paradoxal, dă posibilitatea de a ridica nivelul diferențierii reglementărilor

normativ juridice în Rusia și, contrar năzuințelor subiective ale liderilor acesteia, aplicarea dreptului variat, în ultimă instanță, conduce la stabilitatea regiunii și la consolidarea fundamentului juridic al Federației Ruse". [citat după 23, p.100-101]

O asemenea afirmație nu poate fi acceptată necondiționat. Pot exista probleme care pot fi soluționate cu succes mai efectiv de autoritățile publice locale, dar există și probleme care, în exclusivitate, țin de competența autorităților federative. Niciun stat nu va permite reglementarea problemelor ce țin de drepturile și libertățile omului, de statutul juridic al persoanei de către subiectele federale. În această ordine de idei, exemplu poate fi Constituția SUA. Secțiunea 1 a Amendamentului XIV (1868) al Constituției americane spune expres: „Niciun stat nu va elabora sau aplica vreo lege care să reducă privilegiile sau imunitățile cetățenilor Statelor Unite; niciun stat nu va priva vreo persoană de viață, libertate sau proprietate fără o judecată legală sau refuza vreunei persoane aflate sub jurisdicția lui protecție legală din partea legii”. [25]

Cu atât mai mult vor fi mai mari cerințele în cazul statului unitar. Omogenitatea reglementărilor normativ-juridice în întreg spațiul juridic rezultă din faptul că există un singur legiuitor (Parlamentul), iar actele normative adoptate de autoritățile publice locale vor fi doar acte *subordonate legilor* și, ca urmare, nu vor avea putere juridică, dacă nu se vor conforma Constituției și altor legi.

Pe lângă dezmembrarea teritorială, cu care se confruntă Republica Moldova, o altă barieră în atingerea omogenității spațialității ju-

ridice pot fi coliziunile care există între legi și coliziunile dintre prevederile normative ale legilor și ale actelor normative subordonate legilor. Există și multiple cazuri în care prevederile normelor juridice nu sunt realizate exact și uniform. Din aceste considerente, urmează să se întreprindă măsuri consecvente pentru a asigura triumful legalității.

O altă trăsătură ce caracterizează spațialitatea juridică este continuitatea acesteia. *Continuitatea* presupune faptul că spațialitatea juridică se impune fără pauză, neîncetat, neîntrerupt și nu poate fi curmată.

În situația statelor apărute în urma destrămării altor state, dacă în configurația geografică respectivă, anterior, ca state, ele nu au existat, cum ar fi și cazul Republicii Moldova, se declanșează procesul de constituire a spațialității juridice. Constituirea spațialității juridice a Republicii Moldova a început, practic, odată cu adoptarea Declarației de Suveranitate din 23 iunie 1990. Punctul 5 al acestui document prevedea: „Supremația Constituției și a legilor R.S.S. Moldova pe întreg teritoriul ei. Legile și alte acte normative unionale acționează în Moldova numai după ratificarea (confirmarea) lor de către Sovietul Suprem al Republicii, iar cele în vigoare ce contravin suveranității Moldovei se suspendă”. [26] Din prevederea citată rezultă că, anume din 23 iunie 1990, începe procesul de constituire a sistemului de drept al Republicii Moldova. Astfel, constituirea spațialității juridice și a sistemului de drept al Republicii Moldova au loc concomitent. Acest proces continuă și în prezent. Soluționarea diferendului transnistrean va permite consolidarea spațialității juridice complete a Republicii Moldova.

(Va urma)

BIBLIOGRAFIE

1. Deleanu Ion. Drept constituțional și instituții politice. Tratat, vol. II, Editura Europa Nova, București, 1996, 480 p.
2. Mereuță Mihai, Osmochescu Nicolae. Aspecte teoretice și practice ale teritoriului de stat și frontierelor în dreptul internațional. Editura AXA, Botoșani, 2007, 285 p.
3. Codul Subsolului Republicii Moldova. Legea Republicii Moldova nr. 1511-XII din 15 iunie 1993. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1993, nr.11.
4. Popescu D., Năstase A. Drept internațional public. București, Casa de editură și Presă

Șansa SRL, 1997, 398 p.

5. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.

6. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova din 23 iunie 1991 „Cu privire la Avizul Comisiei Sovietului Suprem al R.S.S. Moldova pentru aprecierea politico-juridică a tratatului sovieto-german de neagresiune și a protocolului adițional secret din 23 august 1939, precum și a consecințelor lor pentru Basarabia și Bucovina de Nord”. În: M. Cernencu, A. Petrencu, I. Șișcanu, Crestomație la Istoria românilor, 1917-1992, Editura Universitas, Chișinău, 1993, p. 245-249.

7. Legea Republicii Moldova nr. 344-XIII din 23.12. 1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri). Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 3-4/51 din 14.01.1995.

8. Constituția Australiei. În: <https://constitutii.wordpress.com/2013/02/11/constitutia-australiei/> (Vizitat la 05.01.2015).

9. Legea Republicii Moldova nr.108-XII din 17.05.1994 privind frontiera de stat. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 12 din 3.11.1994.

10. Jean Carbonnier. Sociologie juridique. Edition Quadrige /P U F, 2004, 416 p.

11. Stroe Constantin. Compendiu de filosofia dreptului. Editura Lumina Lex, București, 1999, 240 p.

12. Волк И. В. Право, время и пространство. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва, 2004, 198 с.

13. Duverger M. Constitutions et documents politique. Paris, P.U.F., 1992, 991 p.

14. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.

15. Arseni Alexandru. Suveranitatea națională de la construcția teoretică la realizarea juridică, CEP USM, Chișinău, 2013, 188 p.

16. Duguit Leon. Leçons de droit public general. Paris, Boccard, 1926, 343 p.

17. Ionescu Cristian. Drept constituțional și instituții politice. Vol.1 (Teoria generală a instituțiilor politice), Editura Lumina Lex, București, 1997, 488 p.

18. Dănișor Dan Claudiu. Drept constituțional și instituții politice. Vol. I, Editura Europa, Craiova, 1995, 784 p.

19. Stroe Constantin. Compendiu de filosofia dreptului. Editura Lumina Lex, București, 1999, 240 p.

20. Drăganu Tudor. Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar. Vol. 1, Lumina lex, București, 2000, 416 p.

21. Miga-Besteliu Raluca. Drept internațional. Introducere în dreptul internațional public. Editura ALL, București, 1997, 436 p.

22. Malaure Philippe. Antologia gândirii juridice. Humanitas, București, 1997, 375 p.

23. Hegel G. W. F. Principiile filosofiei dreptului. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1969, 392 p.

24. Власенко Н. Коллизионные нормы в советском праве. Иркутск, 1984, 168 с.

25. Constituția Statelor Unite ale Americii din 17 septembrie 1787. În: David P. Currie. Constituția Statelor Unite ale Americii. Comentarii. Editura „Nord-Est” S.R.L., Iași, 1992.

26. Declarația cu privire la suveranitatea Republicii Moldova adoptată la 23 iunie 1990 prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.148-XII. În: Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Moldova, 1990, nr. 8.

Prezentat: 13 februarie 2017.

E-mail: irinasili@mail.ru